

Válasz Kapronczay Károlynak

A TENGERÉSZETI EGÉSZSÉGÜGY KEZDETEI A MAGYAR KIRÁLYSÁGBAN SZABÁLYZATOK A XVIII. SZÁZADBAN

című értekezésre adott opponensi véleményére

Köszönöm a Bírálónak a bevezető részben adott részletes elemzését arról a stratégiáról, amelyet a XVIII. század közepétől Közép- és Kelet-Európa abszolutista uralkodói követtek, a többi között a közegészségügyi igazgatásban a járványok, különösen a pestis megfékezésére. Kétségtelen, hogy az általa megnevezett Poroszország, a Habsburg Birodalom, Lengyelország és Oroszország epidemiológiai gondolkodásában a vezető szerepet a szárazföldi védelem játszotta. Történetileg azonban egyértelműen bizonyított tény, hogy a pestisjárványok elleni védekezés stratégiai alapjai a Mediterrán térség tengeri kikötőiben alakultak ki, a kereskedelmi tengeri hajózás és a kikötők működési rendje illetve tapasztalatai alapján. Ugyanakkor a szárazföldre átültetve, a módszerek sikeressége a XVIII. század második felében ezt az eredetet elhomályosította, különös tekintettel arra, hogy a Földközi tenger európai térségének utolsó nagy pestis járványa Franciaországban pusztított 1720/21-ben, Marseilles környékén. Ráadásul a Habsburg birodalom a XVIII. század utolsó harmadában a szárazföldön érte el igen látványos sikereit a Balkánról és keleteurópai területekről induló pestis ellen.

Bírálóval teljes egyetértésben, ez okozhatta, hogy már a század elejétől hasonlóan jól teljesítő tengerészeti egészségügy helytállása, legalább is a Habsburg birodalomban, mérsékeltebb figyelemben részesült. Ráadásul a tengeri karantén a későbbi korok hazai kutatóinak figyelmét is elkerülte, mivel a Magyar királyságban 1770-ben kiadott átfogó egészségügyi szabályozás a *Generale Normativum in Re Sanitatis (Generale Normativum)* is csak a preambulumban említette az általános vagy Trieszti tengerészeti rendeletet, három másikkal együtt. Ettől függetlenül, a Helytartótanács által kihirdetett *Generale Normativum*, mint egészségügyi kódex, a tengerészeti rendeleteket is a hatályos magyar jogrend részévé tette. Ennek a részletnek a homályban maradását az is okozhatta, hogy a Linzbauer kódex II. kötetében található *Generale Normativum* latin szövegéből – egy-egy rövidebb részlettel eltekintve – teljes magyar fordítás 2004-ig nem készült. Ugyanakkor a Linzbauer kódex I. kötetének Mantissa része az 1755. évi tengerészeti rendeletet az eredeti német nyelven teljes terjedelmében tartalmazta, továbbá az 1769-es kiegészítő és módosító rendeletet is. A *Generale Normativum*-ban hivatkozott 1757. és 1764. évi két rendelet ugyanitt az eredeti olasz nyelven olvasható.

Köszönöm a Bírálónak, mint orvostörténésznek, hogy fordításaimat korszerűnek és modernnek nevezte. Szándékosan törekedtem arra, hogy ne történelmi hamisítványt készítsék, ugyanis a korabeli járványügyi szókészlet jelentős része rendelkezésemre állt az 1766. évi büntető rendelet révén. Ezt a Helytartótanács magyar nyelven is közzé tette, hogy senki ne hivatkozhatson ismerethiányra a statáriális halálbüntetéssel fenyegető szigorral szemben. Úgy gondolom, hogy a historizáló stílus helyett a korszerű magyar szöveg a XVIII. század második felének tengeri kikötői világát is közelebb hozta a mai olvasóhoz.

Bíráló elismeréssel állapítja meg, hogy a disszertáció terjedelmileg legnagyobb részét elfoglaló rendeleti szakaszokhoz fűzött kommentárok szakmailag pontos és közérthető kultúrtörténeti, orvostudományi és egészségügyi, közigazgatási tartalmat képviselnek. Ezek elkészítésére azért fordítottam különös gondot, mert a mai olvasó számára a korabeli tárgyi környezet

és annak jelenségei is érthetetlenek lettek volna. A hitelesség érdekében azonban arra törekedtem, hogy az egyes magyarázatokhoz részben korabeli, részben későbbi forrásokból állítsak bizonyítékokat.

Külön megtiszteltetésként fogadtam, hogy a Bíráló, aki jól ismeri korábbi munkáimat, megemlítette, hogy a XVIII. század egészségügyi szabályozási történetének mértékadó forrásait korábbi monográfiáimban már feldolgoztam. Tételesem ez a megállapítás a *Generale Normativum in Re Sanitatis* magyar fordítására és részletes magyarázatára vonatkozott, továbbá az 1790/91. évi országgyűlés törvényelőkészítő bizottságának 1793-ban befejezett munkájára.

Összeségében köszönöm, hogy Bíráló a disszertáció nyilvános vitára bocsátását és az MTA doktori cím odaítélését messzemenően támogatta.

Budapest, 2023. január 18.

Dr. BalázsPéter